

Стецик Д.Б.,
студент 4 курсу, групи МВ-2,
спеціальності «Міжнародні відносини», ФНБПМВ
Науковий керівник: **Литвинчук О.В.,** к.філос.н., доц.
Державний університет «Житомирська політехніка»

ЕНЕРГЕТИЧНИЙ ШАНТАЖ ЯК ВАЖІЛЬ ВПЛИВУ РФ НА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ

У реаліях сьогодення енергетична політика російської федерації вийшла за межі комерційної діяльності, перетворившись на потужний інструмент зовнішньополітичного примусу. росія, будучи найбільшим зовнішнім постачальником природного газу для Європейського Союзу, використовує цю залежність для просування своїх власних інтересів в інших країнах, та поширення геополітичного впливу далі, включаючи Європу. Зокрема, трубопровідний газ, котрий краще підходить як інструмент примусу, ніж нафта, що підкреслює стратегічну важливість газових потоків.

Вагому увагу проблематиці використання енергетичних ресурсів як інструменту зовнішньополітичного тиску приділяють західні аналітичні центри та науковці. Серед ключових іноземних авторів варто виокремити праці М. Голдмана, Р. Кортвеги [2], П. Ноеля. Їхні дослідження, а також звіти таких інституцій, як Комітет із закордонних справ Європейського парламенту та Оксфордський інститут енергетичних досліджень, заклали фундамент для розуміння стратегії рф щодо перетворення енергетики на зброю. Зарубіжні фахівці глибоко аналізували залежність європейських ринків, роль інфраструктурних проєктів та механізми цінового маніпулювання, однак особливий інтерес сьогодні становить оцінка ефективності нових європейських механізмів протидії цьому шантажу.

Мета дослідження полягає в розгляді важелів впливу російської федерації в енергетичному секторі, прикладів енергетичної залежності країн Європейського Союзу від російського продукту, та як такі обставини вплинули на подальше планування енергетики в ЄС.

«Енергетичний шантаж (також відомий як енергетичний примус) у контексті гібридної війни рф проти ЄС – це стратегічне використання домінуючого становища на ринку та залежності країн-споживачів шляхом

маніпулювання ціновою політикою поставок енергії до третіх країн, контролю над енергетичними активами, припинення, або зриву постачання, обмежувальних контрактів та альтернативних маршрутів постачання» [2].

Відомо, що росія коригує ціни на газ у своїх контрактах, щоб отримати економічні або політичні вигоди. Країни, які втрачають політичну прихильність, можуть зіткнутися зі скасуванням знижок на газ. Випадки, коли цінові суперечки з «Газпромом» загострювалися, могли призводити до перебоїв у постачанні або навіть припинення поставок [2]. Згідно з оцінками, у 2022 році економіка Європейського Союзу втратила від 200 до 300 млрд євро через енергетичний шок, спричинений газовими кризами.

Країни Центральної та Східної Європи мають різні терміни довгострокових контрактів з «Газпромом»: наприклад Польща (PGNiG) мала контракт з 1996 по 2022 рік, Словаччина (SPP) – до 2028 року, а Німеччина (Uniper) мала контракт до 2035, але він був обірваний, і наразі Німеччина більше не імпортує газ безпосередньо з росії.

Вплив росії на ЄС станом на 2024–2025 роки залишається значним, хоча й різко зменшеним порівняно з попередніми роками, що вимагає від ЄС скоординованих дій для досягнення повної енергетичної незалежності. Європейська Комісія (ЄК) у травні 2025 року заявила, що повністю припинить залежність від російських енергоносіїв шляхом припинення імпорту російського газу та нафти, а також поступової відмови від російської ядерної енергії [1].

ЄС підтримує Південний газовий коридор (SGC), який доставлятиме неросійський газ із Каспію (наприклад, з Азербайджану) до Європи, хоча він стикається з конкуренцією з боку таких російських проєктів, як «Турецький потік» (Turkish Stream) [2].

Завдяки плану REPowerEU та санкціям, вжитим після вторгнення росії в Україну (починаючи з травня 2022 року), вплив росії на енергетичний ринок ЄС значно скоротився. Обсяги імпортованого російського газу зменшилися зі 150 мільярдів кубометрів (bcm) у 2021 році до 52 bcm у 2024 році. Частка російського газу в загальному імпорті ЄС скоротилася з 45% до 19% за цей же період. Імпорт нафти скоротився з 27% на початку 2022 року до 3% (станом на травень 2025 року), а весь імпорт російського вугілля було заборонено санкціями [1].

У 2024 році в ЄС спостерігалось відновлення імпорту російського газу. Це вимагає більш скоординованих дій з боку Єврокомісії, оскільки надмірна залежність від російського енергетичного імпорту є загрозою безпеці. Війна в Україні жорстоко виявила ризики шантажу, економічного примусу та цінових шоків [1].

Незважаючи на успіхи держав-членів у пошуку альтернативних постачальників ядерного палива для реакторів типу VVER, вплив Росії у сфері атомної енергетики досі не до кінця усунено. Ключовими проблемами залишаються залежність від імпорту російського збагаченого урану та регуляторні обмеження, що стосуються контрактів для російських технологій. Це дозволяє РФ використовувати ядерну енергетику як інструмент геополітичного впливу.

Наразі ЄС активно реалізує Дорожню карту REPowerEU для усунення залишків російського впливу. Буде вжито заходів для запобігання укладенню нових контрактів з російськими постачальниками газу (трубопровідного та СПГ). Крім того, існуючі спотові контракти будуть припинені до кінця 2025 року. Очікується, що завдяки цим заходам залишковий імпорт російського газу буде скорочений на одну третину вже до кінця 2025 року [1].

Ключовим елементом заміщення російських викопних палив є прискорення переходу до чистих джерел енергії. «За оцінками промисловості, кумулятивна встановлена потужність вітрової та сонячної енергії зросла на 58% між 2021 і 2024 роками, що дозволило заощадити близько 38 млрд кубометрів газу за три роки. Очікувалось, що у 2025 році вона зросте ще на 16%, замінивши додатково близько 16 млрд кубометрів газу» [3].

Підсумовуючи, можна прийти до висновку, що як кінцеву мету, Єврокомісія пропонує повністю припинити весь залишковий імпорт російського газу до кінця 2027 року. У 2024–2025 роках вплив Росії зберігається переважно через газові потоки (19% імпорту), які навіть продемонстрували відновлення, а також через залежність у сфері ядерної енергетики. Цей вплив використовується для економічного примусу, але ЄС активно впроваджує поетапні заходи, щоб повністю усунути цей вплив.

Список використаних джерел

1. EU to fully end its dependency on Russian energy. *European Commission*. 2025. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/en/ip_25_1131/IP_25_1131_EN.pdf (date of access: 01.12.2025).
2. Korteweg R. Energy as a tool of foreign policy of authoritarian states, in particular Russia. *European Parliament*. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/603868/EXPO_STU\(2018\)603868_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/603868/EXPO_STU(2018)603868_EN.pdf) (date of access: 01.12.2025).
3. REPowerEU: 3 years – Commission takes stock of progress to phase out Russian fossil fuels. *European Commission*. URL: https://energy.ec.europa.eu/news/repowereu-3-years-commission-takes-stock-progress-phase-out-russian-fossil-fuels-2025-05-16_en (date of access: 01.12.2025).